

I z a b e l a S u k i e n n i c k a

Przeszłość odkryta. Powiat kamiński w świetle archeologii.
Wystawa czasowa

Tegoroczna wystawa czasowa z cyklu prezentującego pomorskie zabytki archeologiczne została przygotowana przez Ewę Górkiewicz-Bucką, pracownika Działu Archeologii Muzeum Narodowego w Szczecinie, w oparciu o zbiory własne MNS. Od 29 czerwca do 24 września 2017 roku można ją było oglądać w siedzibie Muzeum Tradycji Regionalnych Muzeum Narodowego w Szczecinie przy ul. Staromłyńskiej 27 (na parterze, w sali tzw. czerwonej).

Wystawa stanowiła kolejną odsłonę archeologii na obszarze należącym administracyjnie do powiatu, który pod względem fizyczno-geograficznym zajmuje wyspę Wolin, Wybrzeże Trzebiatowskie i Równinę Gryficką. Dzięki ukształtowaniu powierzchni, dostępowi do wody oraz bujnej roślinności w różnych okresach dziejów istniały tu dobre warunki do rozwoju ludzkich siedzib.

Na wystawie zgromadzono niemal 300 zabytków archeologicznych pozyskanych podczas licznie prowadzonych na tym terenie badań wykopaliskowych, reprezentujących okresy od starszej epoki kamienia do średniowiecza, pochodzących z dawnych osiedli, grobów i skarbów. Wśród nich znajdują się ozdoby ciała i stroju, przybory toaletowe, narzędzia, broń, monety oraz naczynia, a więc przedmioty związane z różnymi dziedzinami życia. Wykorzystywane przez społeczności dawnych kultur były wykonywane z rozmaitych surowców, od używanych powszechnie: krzemienia, kamienia, gliny, kości i poroża, aż po ekskluzywne wyroby z żelaza i szlachetnych kruszców (srebro i złoto) oraz z bursztynu i kamieni półszlachetnych (kryształ górski i karneol). Każdy z eksponowanych przedmiotów ma własną, niejednokrotnie interesującą historię odkrycia albo intrygujące losy związane z przechowywaniem.

Zabytki zaprezentowane zostały w gablotach ustawionych na mapie powiatu kamińskiego, w miejscach ich odkrycia. W bardzo pogładowy sposób zaznajomiono więc zwiedzających z topografią i uwierzytelniono miejsca, w których funkcjonowały dawne społeczności. Dzięki takiemu zabiegowi aranżacyjnemu stworzono też możliwość obserwacji odmienności i podobieństw w zestawach źródeł archeologicznych pochodzących z różnych części powiatu kamińskiego.

Podział gablot na kilka poziomów umożliwił z kolei podkreślenie zróżnicowania chronologicznego pokazywanych obiektów. Zwiedzającym zaoferowano więc dwa porządku narracji.

Znajdująca się na podłodze mapa powiatu kamieńskiego została podzielona na siedem mniejszych obszarów. Każdemu z nich przypisana jest jedna gablota, w której umieszczono zabytki z danego obszaru. W celu ułatwienia identyfikacji eksponatów z miejscami ich odkrycia nazwie miejscowości na mapie towarzyszy odpowiedni numer gabloty ze znaleziskami. Nazwy miejscowości naklejono także na witryny – zaprojektowano je jako znak graficzny, który spełnia funkcję elementu dekoracyjnego, a zarazem ułatwia odbiorcy orientację w przestrzeni. W obrębie poszczególnych gablot uporządkowano zabytki zgodnie z przyjętą osią czasu, a każdy poziom chronologiczny oznakowano określonym kolorem. Tak rozmieszczone zabytki w jasny sposób odwołują się do ich opisów na witrynach.

Najniżej znajdują się przedmioty datowane na epokę kamienia, której przypisano kolor żółty. Wśród przedmiotów z tego odcinka pradziejów znalazły się wytwory krzemienne, tj. siekiery, dłuta, sztylety, sierpy, liściak, zbrojnik, wióry i narzędzia. Kolejny poziom, przypadający na epokę brązu i wczesną epokę żelaza, oznakowany został zielonymi ekspozytorami. Na szczególną uwagę zasługuje tu bardzo efektowna kolia złożona z tzw. wisiorków rożkowatych. Ozdoby te, wykonywane z białego (cynowego) brązu przypominającego oksydowane srebro, produkowano w lokalnych warsztatach pomorskich. Nie mniejsze wrażenie robią licznie zgromadzone skarby przedmiotów brązowych – ozdób i broni. Obiektami o szczególnie interesującej formie są: szpila z Mierzęcina, siekierka z tulejką z miejscowości Jarzębowo i sierp brązowy z Jarszewa oraz pochodzący z Rozwarowa rzadko spotykany toporek z poroża jelenia ozdobiony ornamentem złożonym z licznych kółeczek¹. Kolejny, niebieski poziom dotyczy okresu rzymskiego i wędrowek ludów. Pokazano na nim zabytki pochodzące z grobu szkieletowego z Sierosławia, datowane na I wiek n.e. Zmarłego wyposażono w zestaw przedmiotów wykonanych z brązu: profilowaną szpilę, igłę, okucia pasa i rogu do picia, a także importowany rzymski rondel oraz trzy fibule służące do spinania szat. Znalezisko to jest świadectwem kontaktów między północą i południem Europy. W owym czasie na Pomorze docierały bowiem drogie przedmioty wykonywane w warsztatach rzymskich, z których niewątpliwie pochodzi prezentowana na wystawie situla. Jest to bardzo efektowne naczynie z brązu wykorzystane jako popielnica w pochówku wojownika².

¹ D. Kozłowska. 2017. Epoka brązu i wczesna epoka żelaza. W: E. Górkiewicz-Bucka (red.), *Przeszłość odkryta. Powiat kamieński w świetle archeologii*. Szczecin, 30.

² B. Rogalski. 2017. Okres wpływów rzymskich i wędrowek ludów. W: E. Górkiewicz-Bucka (red.), *Przeszłość odkryta. Powiat kamieński w świetle archeologii*. Szczecin, 38.

Szczególną rolę w historii Pomorza, zwłaszcza w okresie średniowiecza, pełniły dwa ośrodki: Kamień i Wolin, co znajduje swoje potwierdzenie chociażby w bogactwie zgromadzonych na wystawie obiektów. Najwyżej umieszczone zostały oznaczone kolorem czerwonym zabytki średniowieczne. Wśród nich uwagę przyciąga srebrny skarb siekańcowy znaleziony podczas karczowania drzew w miejscowości Piaski. Ten rodzaj skarbu pojawia się na terenach nadbałtyckich między IX a XI wiekiem i wiąże się z masowym napływem srebra (wynikającym ze wzrostu kontaktów handlowych), bogaceniem się społeczeństwa i tworzeniem elit oraz z koniecznością ukrywania cennych przedmiotów w obawie przed grabieżą podczas konfliktów zbrojnych. Bardzo często są to kawałki przedmiotów celowo podzielone, bowiem waga kruszcu była ważniejsza niż jego forma. Znaczną grupę obiektów o wyjątkowych walorach wystawienniczych tworzą ozdoby stroju i biżuteria. Oprócz metalowych zawieszek i kolii ze szklanych paciorków charakterystyczną ozdobą kobiet były metalowe kabłączki skroniowe przyczepiane do płóciennych lub skórzanych opasek (tzw. czółek) otaczających głowę. Te typowe dla Słowianek przedmioty różniły się wielkością, techniką wykonania oraz sposobem kształtowania zakończeń, dzięki którym trzymały się na opaskach. Szczególnymi ozdobami – manifestującymi także przywiązanie do określonej idei – były amulety i zawieszki dzwoneczkowate, np. z Wolina. Najczęściej uważane są za ozdoby strojów – głównie nakryć głowy albo jako zawieszki noszone na szyi. Przypisuje się im również funkcje magiczne (poprzez wydawany dźwięk odstraszają złe moce albo oznajmiają obecność osoby, która je nosi)³.

Wystawę wzbogaca umieszczona poza witrynami kopia wczesnośredniowiecznego relikwiarza św. Korduli, unikatowego wyrobu sztuki skandynawskiej z X–XI wieku wykonanego w szwedzkim Lund, zdobionego w charakterystycznym dla tego okresu stylu Mammen. Kopia zachowana w zbiorach szczecińskich jest nie tylko świadectwem kunsztu rzemieślników sprzed tysiąca lat, lecz także skomplikowanych dziejów zabytków pomorskich. Oryginał zaginął w niejasnych okolicznościach pod koniec II wojny światowej, zresztą wraz z wieloma innymi cennymi przedmiotami gromadzonymi od wieków w skarbcu katedry kamieńskiej.

Integralną częścią ekspozycji i bardzo istotnym elementem w koncepcji wystawy są postery. Pierwszy z nich – wprowadzający w całą wystawę – ma ułatwić zwiedzającym jej odczytywanie; pozostałe natomiast przybliżają każdą z czterech epok. Dopełnieniem całości pokazu jest prezentacja multimedialna fotografii archiwalnych z dawnych i nowszych badań archeologicznych na terenie powiatu kamieńskiego oraz publikacja szerzej wprowadzająca w zagadnienia

³ A.B. Kowalska. 2017. Średniowiecze. W: E. Górkiewicz-Bucka (red.), *Przeszłość odkryta. Powiat kamieński w świetle archeologii*. Szczecin, 46.

chronologiczno-kulturowe, w której znajduje się także katalog eksponatów, a także wiadomości o okolicznościach odkrycia i późniejszych losach znalezisk archeologicznych z terenu powiatu kamieńskiego.

Wystawa ta, o szczególnym znaczeniu dla mieszkańców powiatu kamieńskiego, została zaprezentowana także w Muzeum Historii Ziemi Kamieńskiej. Uroczyste otwarcie nastąpiło 14 kwietnia 2018 roku. Ceremonii dokonali: dyrektor Muzeum Historii Ziemi Kamieńskiej Grzegorz Kurka i dyrektor Muzeum Narodowego w Szczecinie Lech Karwowski w towarzystwie kuratorki wystawy Ewy Górkiewicz-Buckiej. To ważne wydarzenie zaszczylicili swoją obecnością również przedstawiciele władz miejskich z burmistrzem gminy Kamień Pomorski Stanisławem Kuryłłą i przewodniczącym Rady Miejskiej Jackiem Golusdą na czele. Na uroczystości otwarcia wystawy nie zabrakło licznie zebranych mieszkańców miasta i powiatu oraz przebywających w mieście kuracjuszy. Należy mieć nadzieję, że tak wysoka frekwencja utrzyma się przez cały okres trwania wystawy, której zamknięcie planowane jest w końcu 2018 roku.

Ryc. 1. Wystawa *Przeszłość odkryta. Powiat kamiński w świetle archeologii* w Muzeum Tradycji Regionalnych Muzeum Narodowego w Szczecinie. Fot. A. Ryś

Ryc. 2. Wystawa *Przeszłość odkryta. Powiat kamieński w świetle archeologii* w Muzeum Historii Ziemi Kamieńskiej. Fot. G. Kurka